

УДК 338.48

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-4-52>**Феленчак Ю.Б.**кандидат економічних наук, доцент,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського**Felenchak Yuliia**

Lviv State University of Physical Culture named after I. Bobersky

ВПЛИВ РІВНЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОКТРИНИ ТУРИЗМУ

THE IMPACT OF THE POPULATION INCOME LEVEL ON THE FORMATION OF SOCIAL TOURISM DOCTRINE

Стаття присвячена дослідженню особливостей впливу рівня доходів населення на розвиток національної туристичної галузі. Розглянуто теоретичні підходи до визначення змісту поняття «доходи населення» та його структури. Проаналізовано структуру та динаміку доходів населення України впродовж останніх років, створено картосхему наявного доходу населення в Україні у 2018 р. у розрахунку на одну особу. Обґрунтовано взаємозв'язок між доходами населення та величиною попиту на послуги туристичних підприємств. Наведено картосхему доходів суб'єктів туристичної діяльності від надання туристичних послуг у розрізі адміністративних областей України у 2018 р. Розглянуто специфіку опосередкованого взаємозв'язку доходів від туристичної діяльності та попиту на послуги туристичних підприємств. Окреслено особливості розроблення соціальної доктрини в державному управлінні. Обґрунтовано необхідність розроблення національної доктрини розвитку туризму з урахуванням регіональної соціальної специфіки.

Ключові слова: доходи населення, рівень доходів населення, диференціація доходів населення, туризм, туристична послуга, соціальна доктрина туризму.

Статья посвящена исследованию особенностей влияния уровня доходов населения на развитие национальной туристической отрасли. Рассмотрены теоретические подходы к определению содержания понятия «доходы населения» и его структуры. Проанализированы структура и динамика доходов населения Украины в течение последних лет, создана картосхема существующего дохода населения в Украине в 2018 в расчете на одно лицо. Обоснована взаимосвязь между доходами населения и величиной спроса на услуги туристических предприятий. Приведена картосхема доходов субъектов туристической деятельности от предоставления туристических услуг в разрезе административных областей Украины в 2018 г. Рассмотрена специфика опосредованной взаимосвязи доходов от туристической деятельности и спроса на услуги туристических компаний. Очерчены особенности разработки социальной доктрины в государственном управлении. Обоснована необходимость разработки национальной доктрины развития туризма с учетом региональной социальной специфики.

Ключевые слова: доходы населения, уровень доходов населения, дифференциация доходов населения, туризм, туристическая услуга, социальная доктрина туризма.

The article is devoted to the study of the peculiarities of the impact of the income level of the population on the development of the tourism industry in the context of the development of national social doctrine of tourism. Theoretical approaches to determining the content of the concept of population income and its structure existing in modern economic science are considered. The income of the population, the structure of their formation and expenditures characterize the system of distributive relations of the country, the welfare of its citizens, as well as the degree of their social protection. The structure and dynamics of incomes of the population of Ukraine during the last years are analyzed. Based on the processing of official statistics, a map of the disposable income of the population in Ukraine in 2018, per person, by administrative regions, was created. The correlation between the income of the population and the magnitude of the demand for the services of tourist enterprises is justified, as the increase of the socio-economic standard of living of the population of the country modifies the requirements for tourist services, activates the increase of internal and external tourist flows. The map of incomes of the subjects of tourist activity from rendering of tourist services by section of administrative regions of Ukraine in 2018 is presented. The specifics of the indirect relationship between income from tourism activities and the demand for services of tourism enterprises are considered. The tourism sector is very sensitive to changes in the

economic environment, since there is a clear link between the direction of tourism development, general economic development and personal incomes. The features of the development of social doctrine in public administration are outlined. The development and implementation of doctrines in the management process allow in practice to carry out the systemic character of managerial influence in any sphere of life of society. The doctrine must determine the content of public administration in the tourism industry, formulate and launch a mechanism for its implementation. National tourism development doctrine should determine the system of conceptual ideas on the strategy and main directions of tourism development in the country. The necessity to develop a national tourism doctrine based on regional social specificity is substantiated.

Key words: population income, level of population income, differentiation of population income, tourism, tourist service, social doctrine of tourism.

Постановка проблеми. У сучасних умовах туризм є динамічною та високоприбутковою галуззю світової економіки, яка формує третину світової торгівлі послугами та майже 10% світового валового продукту. Прямий, опосередкований та стимулюючий вплив туристичної діяльності на розвиток світової економіки має значний мультиплікативний ефект, сприяє розвитку гнучких форм зайнятості населення та стимулює створення додаткового доходу. Згідно з оцінками фахівців туристична сфера характеризується найвищим коефіцієнтом створення робочих місць (на 1 робоче місце приходить 3 туристи) [1] та фіксує збільшення обсягів продукції через 2–3 місяці після реалізації інвестиційного проекту [2, с. 210].

На сучасному етапі туристична індустрія в Україні як самостійний сектор економіки перебуває в стадії активного становлення. Формується специфіка національної туристичної галузі, що репрезентує туристичні ресурси України у світову спільноту. На думку експертів Всесвітньої туристичної організації, для збалансованого розвитку туристичного ринку країни раціональним є співвідношення в'їзного та виїзного туризму в таких пропорціях, як 1:1 (1 в'їзний турист/1 виїзний турист) та 1:4 (1 в'їзний турист/4 внутрішні туристи) [3, с. 79]. Однак розвиток туристичної індустрії в нашій державі супроводжується низкою проблем, які перешкоджають її успішному зростанню. Серед найгостріших таких проблем слід назвати низький рівень доходів населення, внаслідок чого значна частка населення нашої країни не може реалізувати своє право на відпочинок не тільки за кордоном, але й навіть у межах країни свого постійного проживання.

З огляду на це дослідження рівня доходів населення країни в контексті розроблення та реалізації соціальної доктрини туризму в нашій державі є актуальними й потребують ефективних наукових розробок, які б розвивали національну систему туризму з урахуванням його соціальної та регіональної специфіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні основи економічного дослідження доходів складають праці таких зарубіж-

них учених, як Дж. Боуен, Дж. Кейнс, Ф. Котлер, Дж. Мейкенз, Е. Оркін, А. Сміт, І. Фішер, А. Фрідман. Проблематика доходів у сфері послуг загалом та туризму зокрема досліджувалася в працях багатьох вітчизняних науковців, таких як М. Бойко, І. Бланк, П. Гудзь, В. Добровський, Л. Дядечко, М. Єгорова, О. Любіцева, А. Мазаракі, М. Мальська, Г. Михайліченко, Т. Ткаченко. Г. Крамаренко, Т. Чан, А. Чудновський, Н. Шмигаль. Соціальні аспекти проблематики туризму висвітлені в працях А. Голода, Л. Богуш, В. Гришкіної, К. Задорожної, О. Зибаревої, Т. Котенко, Н. Моштакової, Л. Немець, Ю. Салюти, К. Сегіди, Л. Федоришиної, Л. Шевчук та інших науковців.

Незважаючи на наявність значного наукового досвіду, проблеми формування рівня доходів населення як вагомого чинника розвитку національного туризму щодо розроблення та реалізації соціальної доктрини туризму ще потребують досліджень вченими-економістами.

Метою статті є аналіз впливу рівня доходів населення задля розроблення ефективної соціальної доктрини туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рівень суспільного розвитку країни визначає рівень життя населення та формує відповідні запити до функціонування туристичної галузі [4]. Зростання соціально-економічного рівня життя населення країни модифікує вимоги до туристичного обслуговування, активізує збільшення внутрішніх та зовнішніх туристичних потоків. Обґрунтованими є твердження дослідників [5; 6] про те, що належний розвиток внутрішнього (національного) туризму є впливовим чинником для розвитку цілого сектору туристичних послуг, зокрема міжнародного туризму.

Одним з найбільш вагомих показників соціально-економічного розвитку країни є рівень доходів її населення. Доходи населення, структура їх формування та витрат характеризують систему розподільчих відносин країни, добробут її громадян, а також ступінь їхньої соціальної захищеності [7].

Загалом доходи населення – це сукупність грошових коштів та натуральних надходжень, спрямованих на підтримку фізичного, морального,

економічного та інтелектуального стану людини та на задоволення їх потреб, що формуються за рахунок оплати, виплати соціальних фондів, підприємницьких доходів, доходів від особистого підсобного господарства, індивідуальної трудової діяльності та доходів від інших джерел [8]. Іншими словами, доходи населення об'єднують обсяг доходів, нарахованих у грошовій та натуральній формі, а саме заробітну плату (зокрема, одержану населенням з-за кордону), прибуток та змішаний дохід, одержаний від власності, соціальних допомог та інших поточних трансфертів [7]. У структурі доходів виділяють наявний дохід (номінальні доходи з вирахуванням податків та інших обов'язкових платежів, тобто кошти, що використовуються населенням на споживання й заощадження) та реальний наявний дохід, тобто номінальний наявний дохід з урахуванням цінового фактору [9].

Згідно з даними офіційної статистики у 2018 р. доходи населення України становили 3 219,5 млрд. грн., витрати – 3 202,7 млрд. грн., наявний дохід у розрахунку на одну особу становив 57 908,6 грн. Порівняно з попередніми роками фіксувалося зростання показників доходів населення. Так, зокрема, у 2017 р. загальний показник доходів населення становив 2 652,1 млрд. грн., у 2016 р. – 2 051,3 млрд. грн., а у 2015 р. – 1 772 млрд. грн. [9]. Зміни структури доходів населення України впродовж 2014–2018 рр. можна прослідкувати на рис. 1.

Складна суспільно-політична ситуація в країні та трансформаційні процеси, які охопили всі сфери суспільного життя, які тривають упродовж останніх років в Україні, істотно посилюють територіальні диспропорції в розподілі доходів населення нашої країни. Особливості територіального розподілу доходів населення нашої країни у 2018 р. відображає картосхема, представлена на рис. 2.

Туристичний сфера дуже чутлива до змін економічного середовища, оскільки існує чіткий зв'язок між напрямом розвитку туризму, загальним економічним розвитком та особистими доходами громадян. Зокрема, науковці стверджують, що за стабільних цін зростання особистого споживання на 2,5% збільшує витрати на туризм на 4%, а зростання особистого споживання на 5% збільшує ці витрати на 10% [10; 11].

Величина реального доходу суттєво впливає на попит туристичних послуг, адже під час збільшення реального доходу населення збільшується попит на туристичні послуги, оскільки у населення вивільняються кошти, які можуть

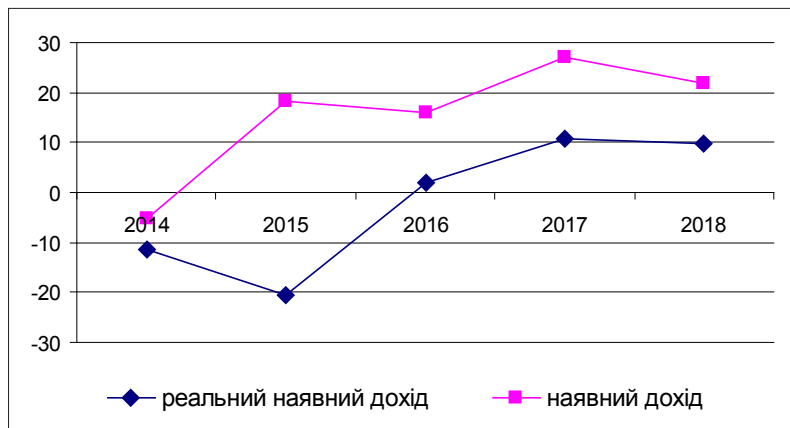

Рис. 1. Динаміка показників наявного та реального наявного доходу в Україні у 2014–2018 рр., % до попереднього року
Джерело: складено за джерелом [9]

бути витрачені на відпочинок та подорожі. Розподіл доходів населення також позначається на функціонуванні туристичної сфери, адже чим більш рівномірно розподіляється дохід у суспільстві, тим більше кількість людей, що можуть дозволити собі подорожувати [12].

Доходи від туристичної діяльності опосередковано, але й більш достовірно порівняно з офіційними статистичними даними про доходи населення відображають рівень реальних доходів населення, оскільки показують обсяг фактичного платоспроможного попиту на послуги туристичних підприємств. Доходи суб'єктів туристичної діяльності від надання туристичних послуг у розрізі областей України у 2018 р. відображені на рис. 3.

З урахуванням усього викладеного вище вважаємо доцільним розроблення соціальної доктрини туризму, яка б координувала розвиток національної сфери туризму. Доктрина повинна визначати зміст державного управління в галузі, формувати й запускати в дію механізми її виконання. Доктринальність є універсальною закономірністю соціального управління, адже розроблення та реалізація доктрини під час управління дають змогу на практиці здійснити системний характер управлінського впливу в будь-якій сфері життєдіяльності суспільства.

Соціальна доктрина розвитку туризму повинна визначати систему концептуальних ідей та поглядів на стратегію й основні напрями розвитку туризму в державі протягом визначеного часового періоду з урахуванням актуальних потреб (завдань) та особливостей розвитку її соціальної сфери.

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, загальна політика економічного зростання регіону повинна стимулювати розвиток напрямів діяльності, які підвищують привабливість туристичної території, адже доходи в

Рис. 2. Наявний дохід у розрахунку на одну особу в Україні у 2018 р., тис. грн.
 Джерело: складено за джерелом [9]

Рис. 3. Дохід суб'єктів туристичної діяльності від надання туристичних послуг за регіонами України у 2018 р., млн. грн.
 Джерело: складено за джерелом [9]

туризмі супроводжуються зростанням доходів в інших галузях. З таких позицій формування й реалізація соціальної доктрини в туризмі мають вагомое значення для підвищення рівня соціально-економічного розвитку країни. Розроблення та реалізація ефективної соціальної

доктрини туризму можуть вирішити проблеми ресурсної залежності регіонів, знівелювавши регіональні диспропорції економічного та соціального розвитку, а також сприяти становленню туризму як потужної галузі, що володіє практично невичерпними ресурсами для розвитку.

Список використаних джерел:

1. Апарина Н. Туризм как сфера развития производительного предпринимательства в регионе ресурсного типа. *Вестник Кемеровского государственного университета*. 2015. № 2(62). С. 142–146.
2. Гудзь П. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційної території. Донецьк, 2001. 270 с.
3. Котенко Т. Соціальний вимір розвитку рекреації та туризму : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.07. Київ, 2016. 240 с.
4. Любіцева О. Ринок туристичних послуг: геопросторові аспекти. Київ, 2002. 436 с.
5. Лебедева О. Вплив сектору туристичних послуг на розвиток національної економіки. *Економіка розвитку*. 2010. № 4. С. 34–37.
6. Мельник О. Вплив туризму на розвиток економіки регіону. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 484. С. 129–133.
7. Лозинська С. Значення доходів населення у формуванні економічного зростання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2009. № 649. С. 104–109.
8. Васильченко В., Гриненко А., Грішнова О., Керб Л. Управління трудовим потенціалом : навчальний посібник. Київ, 2005. 403 с.
9. Доходи та витрати населення у 2018 році // Експрес-випуск Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2019/04/45.pdf> (дата звернення: 14.08.2019).
10. Фаринюк Н., Наумова М. Статистичний аналіз ринку туристичних послуг України. URL: <http://jvestniksss.donnu.edu.ua/article/download/4860/4890> (дата звернення: 10.08.2019).
11. Ляшкевич П. Туризм в Україні. Сучасний стан та пріоритети розвитку. *Освіта України*. 2014. № 85. С. 178.
12. Роїк О. Вплив соціальної політики на розвиток туризму в умовах формування інноваційної економіки в Україні. *Економіка та управління національним господарством*. 2016. № 10. С. 53–57.

References:

1. Aparina N. (2015). Turizm kak sfera razvitiya proizvoditel'nogo predprinimatel'stva v regione resursnogo tipa [Tourism as a sphere of development of productive entrepreneurship in the region of the resource type]. *Vestnik Kemerovskogo gosudarstvennogo universiteta*, no. 2(62), pp. 142–146.
2. G'udz' P. (2001). Ekonomichni problemy' rozvy'tku kurortno-rekreacijnoyi tery'toriyi [Economic problems of development of resort and recreational territory]. *Donecz'k*. (in Ukrainian)
3. Kotenko T. (2016). Social'ny'j vy'mir rozvy'tku rekreaciyi ta tury'zmu [The social dimension of the development of recreation and tourism] (PhD Thesis), Kyiv.
4. Ljubiceva O. (2006). Rynok turystychnykh poslugh [Tourist services market]. Kyjiv. (in Ukrainian)
5. Lebedyeva O. (2010). Vplyv sektoru tury'sty'chny'x poslug na rozvy'tok nacional'noyi ekonomiky' [Impact of the tourism services sector on the development of the national economy]. *Ekonomika rozvy'tku*, no. 4, pp. 34–37.
6. Mel'ny'k O. (2012). Vplyv tury'zmu na rozvy'tok ekonomiky' regionu [Impact of tourism on the development of the region's economy]. *Visny'k Nacional'nogo universy'tetu "L'vivs'ka politehnika"*, no. 484, pp. 129–133.
7. Lozy'ns'ka S. (2009). Znachennya doxodiv nasele'nnya u formuvanni ekonomichnogo zrostannya [The value of population income in shaping economic growth]. *Visny'k Nacional'nogo universy'tetu "L'vivs'ka politehnika"*, no. 649, pp. 104–109.
8. Vasy'l'chenko V., Gry'nenko A., Grishnova O., Kerb L. (2005). Upravlinnya trudovy'm potencialom : navch. posib. [Workforce Management : A Tutorial]. Kyjiv. (in Ukrainian)
9. Dohody' ta vy'traty' nasele'nnya u 2018 roci // Ekspres-vy'pusk Derzhavnoyi sluzhby' staty'sty'ky' Ukrayiny' [Income and expenditure of the population in 2018. Express issue of the State Statistics Service of Ukraine]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2019/04/45.pdf> (accessed: 14 August 2019).
10. Fary'nyuk N., Naumova M. Staty'sty'chny'j analiz ry'nku tury'sty'chny'x poslug Ukrayiny' [Statistical analysis of the tourist services market of Ukraine]. URL: <http://jvestniksss.donnu.edu.ua/article/download/4860/4890> (accessed: 10 August 2019).
11. Lyashkevych P. (2014). Tury'zm v Ukrayini. Suchasny'j stan ta priory'tety' rozvy'tku [Tourism in Ukraine. Current status and development priorities]. *Osvita Ukrayiny*, no. 85, pp. 178.
12. Rojik O. (2016). Vplyv social'noyi polity'ky' na rozvy'tok tury'zmu v umovax formuvannya innovacijnoyi ekonomiky' v Ukrayini [The influence of social policy on tourism development in the conditions of formation of innovative economy in Ukraine]. *Ekonomika ta upravlinnya nacional'ny'm gospodarstvom*, no. 10. pp. 53–57.